

SİNEMA

AHLAT AĞACI

Not: Önemli ölçüde spoiler içerir

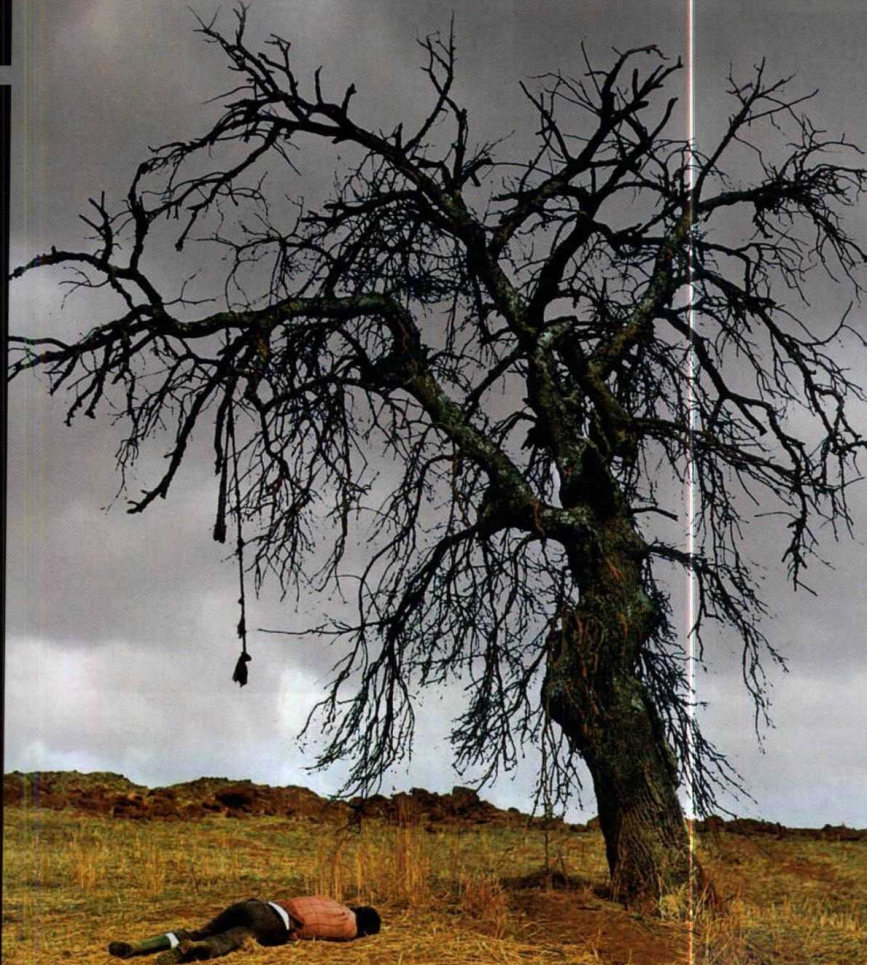
filmihall71@gmail.com

AYŞE
KARAKÖSE

Ahlat ağacı Nuri Bilge Ceylan'ın dokuzuncu filmi. Yönetmenin ustalık eseri

olarak da tabir ediliyor. Cannes film festivalinde dakikalarca alkış almasıyla çok konuşuldu. Kış Uykusu filmi gibi, bol diyaloglu ve Ceylan'ın sinemasına alışık olmayan seyirciyi dahi sıkmadan, 188 dk izletiyor kendini... Hikâye, üniversiteyi bitirip Çanakkale Çan'daki evine dönen Sinan karakterinin yazdığı (taşraya dair denemelerden oluşan) "Ahlak Ağacı" isimli kitabını bastırarak istemesiyle başlıyor.

Sinan, sınıf öğretmenliğini bitirmiş, ya babası gibi öğretmen olacak ya da atanamazsa polis olacak bir genç. Babası hayata idealist başlamış fakat taşrada kendini gerçekleştirememiş, mücadeleyi kaybetmiş bir adam. Bir şekilde yırtma gayesiyle kumara bulaşmış, sonra bağımlısı olmuş, ona buna borç yapmış.

SİNEMA

Sinan döner dönmez yine bu sorunlarla yüzleşiyor. Bir yandan kitabını bastırmak için bulmaya çalıştığı iki bin liranın peşinde; bir yandan da kendisinin babasından farklı olduğuna olan inancı sarsılmaya başlayınca kendini bulmanın peşinde... Tabi buradaki karakterlerin de **Ahlat Ağacının** da çoğu kavram ve kişinin de birden fazla anlamı var. Böyle alt metni dolu filmlerin bir kere izlemekle yeterince analiz edilemeyeceğini de ekleyerek, filmin alt metinde neler demeye çalıştığına bakalım biraz...

Filmdeki bütün karakterler ve **Ahlat Ağacı** metaforu, aslında Türkiye'yi farklı farklı açılardan anlatan, resimleyen unsurlar. Türkiye de belli açılardan hala olamamış, şekilsiz, garip(!) bir ülke. Aynı zamanda her türlü iklim şartına ve zorluklara rağmen ayakta kalabilen **Ahlat ağacı** gibi de dayanıklı ve yıkılmaz. Sinan karakterinin kof bir kendine güveni ve kibri var, bir dönem biz de ülke olarak öyleydik, hemen hemen hiçbir alanda bir başarımız olmamasına rağmen kendimizi dev aynasında görürdük. Karakterler bazı Cumhuriyet dönemi yazarlarının, köylüyü betimlediği gibi ilkesiz ve çıkarıcı... Zaten Beyaz Türk denen, yarıydın, belli bir kesime göre asla adam(!) olmayan ve bir işe yaramayan bir halkız ne de olsa... Karakterlere ve filme bu şekilde bakınca çoğu şey anlam kazanıyor. Yeri geldikçe bu bağlantıyı kurarak devam edelim.

Sinan Köksal Çanakkale'de üniversiteyi bitirip, ilçesi Çan'a dönerken şehir sisler içindedir. Sisleri içindeki belirsizlik, martı çığlıklarıyla bölünür. Gidecek daha iyi bir yeri olmadığı için buraya dönmek zorunda olan karakterin, dışarıdan belli olmayan isyanını hissederiz bu çığlıklarda. Daha gelir gelmez babasına borç veren kuyumcunun borcu hatırlatmasıyla, acı gerçekler yüzüne çarpar Sinan'ın. Soyadı ona "Köksal" demektir fakat Sinan burayı kök salmaya değer bulmamaktadır, bunu filmin birçok yerinde göreceğiz. Sadece mecbur olduğu için dönmüştür buraya. Eve döndüğünde anne ve kız kardeş TV izlemektedir. TV'de eski Yeşilçam filmleri vardır sıklıkla.

Bu sanki eski Türkiye'ye olan özlemi dile getirmeye çalışmak gibi geldi bana. Zaten TV'den yansıyan diyaloglar da hem aileyi hem de Türkiye'yi betimliyordu. "ortada bir gerçek var ve sen sağır dilsizi oynuyorsun" aklımda kalanlardan biri. Üç Maymun filmini hatırlattı... Baba İdris, aile üzerinde artık etkisiz, borçlardan dolayı maaşının büyük kısmına el konmuş, kalanı da hanımı alıyor mutfak masrafları için. İdris'in kumar ve öğretmenlik dışında tek uğraşı babasının köydeki evinde yaptığı şeyler ve açmaya çalıştığı kuyu, yetiştirmek istediği koyunlar, toprak... Kuyu metaforu burada Yusuf'u olgunlaştıran kuyu da olabilir, "bir deli bir kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış" sözüne gönderme de olabilir. Ama yer yer ikisine de yaklaşıyordu bence. Sinan'ın büyükbabası bu kuyudan su çıkmayacağını söylemiş defalarca ama İdris inatla uğraşyordu.. Burada büyükbaba karakterinin replikleri bana bazen inandırıcı gelmedi, taşrada yaşayan o yaşta birine göre fazla kitabi, ya da dublajvari duruyordu. Babasının pek köylüye benzer hali de yok aslında sanki daha modern fakat sonradan kırsala yerleşmiş gibi duruyor. Her haliyle buraya yabancı ve kan uyuşmazlığı olan bir karakter, geleneksel değil asla, daha modern ama çok da ayrıksı olmamış belli ki, uyum sağlamış bir ölçüde. İdris'in ve Sinan'ın olmamışlığı onu da rahatsız ediyor, tavrından anlıyoruz.

Filmdeki bütün karakterler ve **Ahlat Ağacı** metaforu, aslında Türkiye'yi farklı farklı açılardan anlatan, resimleyen unsurlar. Türkiye de belli açılardan hala olamamış, şekilsiz, garip(!) bir ülke. **Aynı zamanda her türlü iklim şartına ve zorluklara rağmen ayakta kalabilen Ahlat ağacı gibi de dayanıklı ve yıkılmaz.**

SİNEMA

Filmdeki nispeten daha derin tek kadın karakter Hatice, onun dışındaki kadınlar biraz karton karakter ya da etkisiz eleman gibi. **Hatice konuştuğça ciddileşir, o da geleneksel bakış açısına mahkûm olmuş, sırf zengin olduğu için bir kuyumcuyla evlenmek üzeredir.**

Büyükbabasına oranla dedesi ve anneanesi daha geleneksel ve dindar, dede emekli imam. Genç ve biraz da sorumsuz bir tabloda çizilen yeni imam ara sıra işi serip, Sinan'ın dedesine bırakıyor müezzinliği. Anne ve kız kardeş biraz daha etkisiz ve renksiz ama annenin babasının eski imam olması bana anneyi Türk halkı, babasını Osmanlı, çocuklarını da yeni nesil gibi düşündürttü. Filmi sizler de izlediğinizde ne demek istediğim daha da netleşecek, ya da yönetmenin ne demek istediği diyelim. ❏

Kitabı için kapı kapı para bulmak amacıyla dolaşırken, eskiden ilgi duyduğunu anladığımız Hatice ile karşılaşır. Başta flörtöz ve cilveli davranışlar sergileyen Hatice ile kadın erkek sorunları üzerine konuşurlar. Filmdeki nispeten daha derin tek kadın karakter Hatice, onun dışındaki kadınlar biraz karton karakter ya da etkisiz eleman gibi. Hatice konuştuğça ciddileşir, o da geleneksel bakış açısına mahkûm olmuş, sırf zengin olduğu için bir kuyumcuyla evlenmek üzeredir. Yine de köprüden önceki son çıkışta Sinan'ı öper, belki onun yerinde kim olsa öpecektir, sanki

kendisini satın alan zengin kocasından erken bir intikamdır bu öpücük. Bu sahnedeki sigara içişi, saçlarının ve yaprakların rüzgârda savrulduğu kadın erkek arasındaki cinsel gerilimin son derece masum fakat güçlü şekilde verilmesiydi. Filmin içinde eğreti duran biber gazı, dayak sahnesini sizin yorumunuza bırakıyorum, nerelere gönderme acaba(!)? Aynı alakasızlık Yavuz Turgul'un son filmindeki biber gazlı sahnede de vardı.

Sinan çok kitap okuduğu ve kitabını basmak için gereken parayı verebileceği söylenen iş adamına gider. Adam ona kütüphanesini gösterir, birkaç ansiklopedi de dâhil toplasan 30 kitap yoktur. Bu da kültürden okumaktan dem vuran çoğu kişinin aslında ne kadar da cahil olduğunu ifade ediyor. Belediyeciyi, popüler yazarı ve genç imamı da benzer açıdan eleştiriyor yönetmen. Hepsini de aslında kahramanımız Sinan gibi kıyafetsiz muhterisler ordusunun birer neferidirler.

Annesinin sınava giderken komşudan alıp verdiği harçlığı babasının tırtıklaması, yine kumara vermesi, Sinan'ın gözünden onu iyice

YAZAR

düşürüyor. Kendisi de çok erdemli değil aslında, kitabı bastırma için para bulamayınca dedesinden kalan el yazma eski kitabı satıyor, babasının en sevdiği köpeği satıyor ama bunları kendine hak görüyor. Babası çalıp sattığı kitabın parasının bir kısmını aşırınca ona bişey demese de çok kızıyor. Günümüz insanı erdemi hep başkalarından bekliyor, kendisi için değil kurallar hep başkaları için. Kerameti kendinden menkul kibriyle herkese muhalif... Öyle ki yazar Süleyman Bey'i çok sert eleştiriyor Sinan, aslında çok açık eleştirecek cesareti de yok fakat kaçak dövüşerek yeterince sinir etmeyi başarıyor. Filmin en uzun diyaloglarından biri bu sahne... Sahne sonunda kırık bir heykel parçasını suya atar. Burada bir rüya sahnesi var ve yine Truva atıyla alakalı. Sinan artık bir Truva atıdır belki de bu yerlerde. Hem içinde buranın hem de büsbütün dışında.

Belediyeden destek ister, belediyeci olumlu yaklaşır ama bunun için bütçesi yoktur. Aslında yapılabilecek bir şeydir fakat kendini yormaz. Hangi kapiya gitse Türkiye'nin başka bir açıdan eleştirilmesini görürüz yönetmen tarafından. Ninesinden öğrendiği kadarıyla yeni imamın dedesine iki çeyrek altın borcu vardır ve vermemektedir. Yolda karşılaştığı iki imamdan biri biraz daha yenilikçi diğeri daha bağınazdır. Bağnaz olan borcu olan imamdır aynı zamanda. En acımasız eleştirilen kesim filmde bu imamlar üzerinden dindar kesim olmuş bence. Çünkü bir elma ağacında hakları olmayan elmaları yerken gösteriyor bize onları yönetmen. Yasak elmayı yiyen, aldığı borcu ödemeyen ama attığı zaman da mangalda kül bırakmayan adamlar. Tamamen kifayetsiz ve yetersiz çizilmiş imam tipleridir. Biri en azından iyi olsaydı, iyi niyetle davranmış, olması gerekeni de göstermiş diyebilirdim. Ya da konuşma sırasında ateist ülkelerde suç oranı çok düşük dedirtmeseydi. Ya da camiye bidat, imamların maaşı şans oyunlarının karıştığı gelirlerden ödeniyor demeseydi. Sonra Sinan filmin bir yerinde arkadaşıyla telefonda konuşurken ilçeyi tepeden gören bir yerden Çan ilçesine küfrediyor birkaç kere ve bu küfür sırasında beden dili ve durduğu yer çok çirkin. Tam bel hizasında ilçenin

camisi var, aslında küfür ettiği ilçenin kendisi değil inançları ve kişiliğidir. Bu sahneyle imam sahnesiyle yapılmak isteneni pekiştirmiş oluyor. Yönetmen din adına söylemek istediği negatif her şeyi karakterlerine söyletmiş ve kendisi kenara çekilmiştir.

Dediğim gibi aslında çok daha uzun yazılmayı hak eden, çok da not aldığım bir film olmasına rağmen, sayfamızın yettiğince bölük pörçük de olsa bir şeyler yazmaya çalıştım. Filmdeki iki intihar sahnesine de değinerek yavaş yavaş bitirelim. Babanın intihar girişimini görmezden geliyor evlat ve üzerinde konuşmuyorlar bile. Yine üç maymundaki gibi dile getirmeme ve yok sayma üzerine danişıklı döğüş. Sonra kendi girişimi var ve alternatif son gibi adeta. Hem öncesinde babasıyla helalleşme gibi bir konuşma var hem de sonrasında intihar etse ne olurdu, hayata tutunsa ve babasının idealini devam ettirse ne olurdu gibi bir noktaya taşıyor. Neticede babasıyla aynı olduğunu kabulleniyor evlat. Annesine ithaf ettiği kitabını annesinin okumadığını ve babasının defalarca okuduğunu anladığında da babasına bakışı değişiyor. Sadece burada "ikimiz de Ahlat ağacı gibiyiz" deyip tarif etmese daha hoş olurdu. Filmin ana fikrinde zaten var olan şeyi sözle söylemesine hiç gerek yoktu.

Filmin DVD'si çıkınca daha uzun ve derin inceleme hakkımı saklı tutarak burada bitiriyorum. Katılmadığım çok şey söylemesine rağmen, filmin hakkını teslim ediyorum, son derece olgun bir eser olmuş. Yolu açık olsun.

En acımasız eleştirilen kesim filmde bu imamlar üzerinden dindar kesim olmuş bence. Çünkü bir elma ağacında hakları olmayan elmaları yerken gösteriyor bize onları yönetmen.
Tamamen kifayetsiz ve yetersiz çizilmiş imam tipleridir.